

TÁRSADALOMFÖLDRAJZI FOLYAMATOK
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: PROBLÉMÁK,
TENDENCIÁK, IRÁNYZATOK

Nemzetközi földrajzi konferencia
Beregszász, 2020. március 26–27.

Tanulmánykötet

1. kötet

СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

HUMAN GEOGRAPHICAL PROCESSES
IN EAST CENTRAL EUROPE: PROBLEMS,
TENDENCIES AND TRENDS

International Geographical Conference
Berehove, March 26–27, 2020

Selected papers

Volume 1

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA

**TÁRSADALOMFÖLDRAJZI FOLYAMATOK
KELET-KÖZÉP-EURÓPÁBAN: PROBLÉMÁK,
TENDENCIÁK, IRÁNYZATOK**

Nemzetközi földrajzi konferencia
Beregszász, 2020. március 26–27.

Tanulmánykötet

1. kötet

„RIK-U” Kft.

Ungvár

2020

УДК (ETO): 911.3(4-11)(4-191.2)
T– 32

A kétkötetes kiadvány a Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán 2020. március 26–27-re tervezett, de a koronavírus-járvány miatt bevezetett karantén következtében elhalasztott *Társadalomföldrajzi folyamatok Kelet-Közép-Európában: problémák, tendenciák, irányzatok* című nemzetközi földrajzi konferenciára beküldött előadások anyagát tartalmazza.

Készült a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlege és Földtudományi és Turizmus Tanszéke közreműködésével.

Szerkesztőbizottság: *Berghauer Sándor, Dávid Lóránt Dénes, Dnyisztrjanszkij Miroszlav, Fodor Gyula, Gergely Livia, Gönczy Sándor, Izsák Tibor, Mocá Andrij, Molnár D. István, Molnár József, Nagy Tibor, Oláh Natália, Papp Géza, Sass Enikő, Sesuka Halina, Tóth Attila, Vince Tímea, Virván Olga*

Műszaki szerkesztés: *Dobos Sándor*

Tördelés: *Dobos Sándor, Orbán Melinda, Tótin Viktória*

Korrektúra: *Kordonec Oleksandr, Pusztai-Tárczy Beatrix, Sin Edina, Vrabely Tamás*

Borítóterv: *Molnár D. István*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felelnek: *Orosz Ildikó, Dobos Sándor*

A kötetben található tanulmányokat
a nemzetközi földrajzi konferencia Tudományos Tanácsa lektorálta.

A közölt tanulmányok tartalmáért a szerzők a felelősek.

A kiadvány tartalmát az „Unicheck”
online plágium-ellenőrző program segítségével ellenőriztük.

**A konferenciát és a kiadvány megjelenését
Magyarország kormánya, továbbá a Nemzetstratégiai Kutatóintézet támogatta:**

Kiadó és nyomdai munkák: „RIK-U” Kft.
88 000 Ungvár, Gagarin u. 36. E-mail: print@rik.com.ua
Felelős vezető: Sztanyisevszkij Jevgen

ISBN 978-617-7868-12-4
ISBN 978-617-7868-13-1 (T. 1)

© A szerzők, 2020
© A szerkesztőbizottság, 2020
© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2020

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІНСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ

**СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ**

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

ТОВ «РІК-У»

Ужгород

2020

УДК: 911.3(4-11)(4-191.2)
Т– 32

Двотомний збірник містить матеріали доповідей міжнародної наукової географічної конференції *Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями*, яка мала відбутися 26–27 березня 2020 року в Закарпатському угорському інституті ім. Ф. Ракоці ІІ (м. Берегове), однак через епідемію коронавірусу та запровадження карантину була відкладена.

Підготовлено Видавничим відділом спільно з кафедрою географії та туризму Закарпатського угорського інституту ім. Ф. Ракоці ІІ

Редакційна колегія: *Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський, Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца, Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп, Еніки Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван*

Технічне редагування: *Олександр Добош*

Верстка: *Вікторія Товтін, Мелінда Орбан, Олександр Добош*

Коректура: *Беатрікс Пустой-Гарці, Едіна Шін, Олександр Кордонець, Томаш Врabelь*

Обкладинка: *Стефан Молнар Д.*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф. Ракоці ІІ*

Відповідальні за випуск: *Ільдико Орос, Олександр Добош*

Матеріали видання рецензовані Науковою радою міжнародної наукової географічної конференції.

За зміст опублікованих статей відповідальність несуть автори.

Матеріали збірника були перевірені на наявність збігів і запозичень сервісом «Unicheck».

Проведення конференції та друк видання здійснено за підтримки уряду Угорщини й Інституту національних стратегічних досліджень:

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»
вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua
Генеральний директор: Євген Станішевський

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (Т. 1)

© Автори, 2020

© Редакційна колегія, 2020

© Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці ІІ, 2020

FERENC RÁKÓCZI II TRANSCARPATHIAN HUNGARIAN
COLLEGE OF HIGHER EDUCATION

**HUMAN GEOGRAPHICAL PROCESSES
IN EAST CENTRAL EUROPE: PROBLEMS,
TENDENCIES AND TRENDS**

International Geographical Conference
Berehove, March 26–27, 2020

Selected papers

Volume 1

“RIK-U” LLC
Uzhhorod
2020

YDK (UDC): 911.3(4-11)(4-191.2)
T– 32

The two-volume publication contains the speeches submitted for the international geographical conference under the title *Human geographical processes in East Central Europe: problems, tendencies and trends* that was to be held in Berehove, at Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education on 26–27 March 2020, but was postponed due to the quarantine preventive measures introduced as a result of coronavirus epidemic.

Prepared at the Publishing Department of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education in cooperation with the Department of Geography and Tourism

Editorial Board: *Sándor Berghauer, Lóránt Dénes Dávid, Myroslav Dnistrians'kiy, Gyula Fodor, Livia Gergely, Sándor Gönczy, Tibor Izsák, Andriy Motsa, István Molnár D., József Molnár, Tibor Nagy, Natália Oláh, Géza Papp, Enikő Sass, Halyna Shchuka, Attila Tóth, Tímea Vince, Olga Virván*

Technical editing: *Sándor Dobos*

Page proof: *Melinda Orbán, Sándor Dobos, Viktória Tótin*

Proof-reading: *Beatrix Pusztai-Tárczy, Edina Sin, Oleksandr Kordonec, Tamás Vrabely*

Cover design: *István Molnár D.*

Universal Decimal Classification (UDC): *Apáczai Csere János Library of Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education*

Responsible for publishing: *Ildikó Orosz, Sándor Dobos*

The research papers of the volume were proofread by the Scientific Council of the international geographical conference.

Authors are responsible for the content of the research papers.

The content of the research papers was checked by Unicheck Plagiarism Checker Service and Plugin.

**The conference and the publication of the research papers
sponsored by the government of Hungary and the Research Institute for National Strategy:**

Publishing and printing: "RIK-U" LLC
Gagarin Street 36, 88 000 Uzhhorod, Ukraine. E-mail: print@rik.com.ua
Responsible manager: Jevgen Stanyisevskiy

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (T. 1)

© Authors, 2020

© Editorial Board, 2020

© Ferenc Rákóczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education, 2020

TARTALOM / ЗМІСТ / CONTENT

1. KÖTET / TOM 1 / VOLUME 1

ELŐSZÓ	23
ПЕРЕДМОВА.....	24
PREFACE	25
ПЕРЕДМОВА.....	26
ELŐSZÓ	27
PREFACE	28
<i>Plenáris előadások / Пленарні доповіді / Plenary Presentations</i>	<i>29</i>
Маруняк Є. О.: РЕГІОНАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ ТА РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА: ПОШУК БАЛАНСУ	31
Мезенцев К. – Провотар Н.: НЕОДНОЗНАЧНІ ПРИМІСЬКІ ПРОСТОРИ: РОЗШИРЕННЯ ЧИ ЗВУЖЕННЯ ПОВСЯКДЕННИХ ПРАКТИК?	41
Руденко Л. Г. – Дронова О. Л.: ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НАПРЯМКИ ВПРОВАДЖЕННЯ І ЗАВДАННЯ ГЕОГРАФІЇ	47
<i>Népesség- és társadalomföldrajz / Географія населення та соціальна географія / Population and Social Geography</i>	<i>53</i>
Bagdi, Róbert: ETHNIC MINORITIES AND THEIR LANGUAGE IN HUNGARIAN COUNTY SEATS – THE CENSUS OF 2011	55
Berki, Márton – Sivadó, Brigitta: SECULARIZATION OR A RELIGIOUS REVIVAL? – RELIGIOSITY IN DUNAÚJVÁROS AND KAZINCBARCIKA DURING AND AFTER SOCIALISM.....	65
Dancs György: DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP ÉSZAKKELET-MAGYARORSZÁGON AZ 1831-ES KOLERA-JÁRVÁNY IDEJÉN.....	73

Дністрянський М. С.: ОСНОВНІ ЕТАПИ ЗАСЕЛЕННЯ ГІРСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ.....	83
Dusek Tamás: AZ OKOSVÁROSOK KOMPLEX MUTATÓSZÁMAINAK TARTALMI ÉS MÓDSZERTANI KÉRDÉSEI.....	91
Egri Zoltán – Uzzoli Annamária: AZ EGÉSZSÉGEGYENLŐTLENSÉGEK NÉHÁNY ÖSSZEFÜGGÉSE A TÁRSADALMI-GAZDASÁGI EGYENLŐTLENSÉGEKKEL MAGYARORSZÁGON.....	99
Fabula, Szabolcs – Ilcsikné Makra, Zsófia – Pál, Viktor – Lados, Gábor – Boros, Lajos: MIGRATION INTENTIONS AND MOTIVES OF HEALTH WORKERS AND MEDICAL STUDENTS – A COUNTRY CASE STUDY FROM HUNGARY	107
Гукалова І. В.: ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ ОСМИСЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ	115
Гаврилюк О.: СОЦІАЛЬНА НЕРІВНІСТЬ У РАДЯНСЬКОМУ РОЗПОДІЛІ ЖИТЛА – ВІД СТАЛІНІЗМУ ДО РОЗВИНЕНОГО СОЦІАЛІЗМУ. РЕЗУЛЬТАТИ ПОЛЬОВОЇ РОБОТИ У МІСТІ ДНІПРО [ЕКС ДНІПРОПЕТРОВСЬК], УКРАЇНА	123
Лейберюк О. М.: МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРОСТОРОВИХ БАЗ ДАНИХ ДЕМОГРАФІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК НАСЕЛЕННЯ.....	133
Molnár D. István: A KÖZIGAZGATÁSI TÉRFELOSZTÁS VÁLTOZÁSAI KÁRPÁTALJÁN UKRAJNA FÜGGETLENNÉ VÁLÁSÁT KÖVETŐEN.....	139
Molnár József: MÓDSZEREK A NÉPESSÉG ELHELYEZKEDÉSE, ILLETVE A NÉPSŰRŰSÉG TÉRKÉPI ÁBRÁZOLÁSÁRA – KÁRPÁTALJA PÉLDÁJÁN.....	147
Obádovics Csilla: NÉPESEDÉSI FOLYAMATOK KÜLÖNBSEGEI A KÁRPÁT-MEDENCE NÉHÁNY ORSZÁGÁBAN	157
Patkós Csaba – Tóth Antal: MAGYAR FIATALOK MIGRÁCIÓJA EMPIRIKUS KUTATÁSOK TÜKRÉBEN	167

Підгрушний Г. П. – Сікорська Л. Б.: СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ НАСЕЛЕННЯ МІСТ УКРАЇНИ	177
Поливач К. А.: МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ ТА ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОГО КАРКАСУ УКРАЇНИ	185
Пузач С. О. – Мезенцев К. В.: ПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	193
Rigóczki Csaba: A VÁROSI OTTHON-ATTITÚD VIZSGÁLATA	201
Siskáné Szilasi Beáta – Halász Levente: A KELET- ÉS KÖZÉP-EURÓPAI GAZDASÁGI ALAPÚ KIVÁNDORLÁS MINT ÉLETSTRATÉGIA – A SZUBJEKTÍV JÓL-LÉT SZINTJEI KÜLFÖLDÖN.....	211
Tolnai Gábor: KELET-KÖZÉP-EURÓPAI FŐVÁROSOK VÍZPARTI MEGÚJULÁSA BUDAPEST, BELGRÁD ÉS KIJEV PÉLDÁJÁN	221
Tuza Benedek: BELSŐ-ERZSÉBETVÁROS TÁRSADALMI KONFLIKTUSAI	231
Veselicz Adél: A LEADER HELYI AKCIÓCSOPORTOK MŰKÖDÉSÉNEK VIZSGÁLATA TERÜLETI EGYENLŐTLENSÉGI INDEXEK SEGÍTSÉGÉVEL.....	241
Вірван О. О.: ГЕНДЕРНИЙ АНАЛІЗ ДЕПУТАТСЬКИХ КОРПУСІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ БЕРЕГІВСЬКОГО РАЙОНУ	251
<i>Régiók és határok / Региони та кордони / Regions and Borders.....</i>	257
Bodó, Pál Bence: EXTERNAL DEBT ACCUMULATION IN KYRGYZSTAN.....	259
Csernicskó István: HOL A HATÁR, AVAGY MEDDIG TART EGY NYELVTERÜLET? EGY DIALEKTUSKONTINUUM ÖNÁLLÓ NYELVEKRE OSZTÁSÁNAK PROBLÉMÁI.....	269
Elekes Tibor – Szilágyi Ferenc: A HABSBURG BIRODALOM TÉRSZERVEZÉSI KÍSÉRLETEI DÉLKELET-ERDÉLYBEN	279

Hajdú Zoltán: TÉRKÖZÖSSÉGI, ÉRDEKKÖZÖSSÉGI, „SORS- KÖZÖSSÉGI” ÁLLAMCSOPORTOK FORMÁLÓDÁ- SA AZ EURÓPAI UNIÓ KELETI TÉRSÉGÉBEN.....	289
Kozma, Dorottya Edina: COMPOSITE SUSTAINABLE DE- VELOPMENT INDICATORS IN CASE OF 28 EURO- PEAN UNION MEMBER STATES.....	299
Кравцова І. В.: ГЕОГРАФІЧНИЙ ФЕНОМЕН ЦЕНТРАЛЬ- НОЇ ЄВРОПИ	309
Szabó Pál: FOGYASZTÁSFÖLDRAJZI DIMENZIÓK A POSZT- SZOCIALISTA TÉRSÉGBEN	317
Склярська О. І.: ЕЛЕКТОРАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРО- ЦЕСИ У ПРИКОРДОННИХ ЕТНІЧНО НЕОДНОРІД- НИХ РАЙОНАХ УКРАЇНИ.....	327
 <i>Nemzeti kisebbségek által lakott térségek társadalmi és gazdasági pozíciói Kelet- és Közép-Európában / Соціальні та економічні позиції регіонів із компактним проживанням національних меншин у Східній та Центральній Європі / Social and Eco- nomic Positions of the Regions Inhabited with Ethnic Minorities in Central and Eastern-Europe</i>	
Körmöczi Gábor: A NÉPI KULTÚRA TÁMOGATÁSPOLITI- KÁJÁNAK TERÜLETI ASPEKTUSAI MAGYAROR- SZÁGON ÉS ROMÁNIÁBAN A CSÓRI SÁNDOR ALAP FINANSZÍROZÁSAINAK TÜKRÉBEN	337
Linc Annamária: A MAGYAR–UKRÁN HATÁRON ÁTNYÚ- LÓ EGYÜTTMŰKÖDÉSEK LEHETŐSÉGEI ÉS KOR- LÁTAI.....	347
Samu István – Kulcsár László: ÖSSZENŐ, AMI ÖSSZETAR- TOZIK. A TÁRSADALMI ÉS GAZDASÁGI KAPCSO- LATOK REKONSTRUKCIÓJA KÉT IPOLY MENTI FALUBAN A FOLYÓ SZEMKÖZTI OLDALÁN	355
Szalkai Gábor: SZIMBOLIKUS HARCOK A KÁRPÁTOK ÁTJÁRÓIBAN.....	365
Tőzsér Anett: A MAGYAR TURIZMUS KÁRPÁT-MEDEN- CEI SZINTŰ KITERJESZTÉSÉNEK INDOKOLTSÁ- GA ÉS LEHETŐSÉGEI.....	373

2. KÖTET / TOM 2 / VOLUME 2

<i>Turizmus / Туризм / Tourism</i>	407
Алієв В. В.: СПЕЦИФІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	409
Аріон О. В. – Бричук М. С.: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МИС- ЛИВСЬКОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	415
Чернишова Т. М.: SWOT-АНАЛІЗ ТА СТРАТЕГІЧНІ АЛЬ- ТЕРНАТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЖИТОМИРСЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	425
Elekes Tibor – Kápolnási Zsolt: AZ AGYAGFALVA EMLÉK- HÁZ IDEGENFORGALMI JELENTŐSÉGE, OKTATÁ- SI-NEVELÉSI LEHETŐSÉGEI	431
Gyuricza László – Szabó Balázs Attila: A MAGYARORSZÁ- GI SKANZENEK IDEGENFORGALMI SZEMPONTÚ VIZSGÁLATA	437
Kalmárné Rimóczi Csilla – Bakos Róbertné: AZ ONLINE KOM- MUNIKÁCIÓ JELENTŐSÉGE AZ UTAZÁSI DÖNTÉ- SEKBEN.....	447
Калмикова І. С. – Меліх О. О. – Меліх Т. Г.: СОЦІАЛЬНО- ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ТА ОДЕСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ.....	457
Kampó Ildikó: AZ EU-S TURISZTIKAI FEJLESZTÉ- SI PROGRAMOK MEGJELENÉSE KÁRPÁTALJA HEGYVIDÉKI TERÜLETEIN.....	465
Kátay Ákos: A GLOBÁLIS SZÁLLODAVÁLLALATOK TER- JESZKEDÉSI AKTIVITÁSA ÉSZTORSZÁG, LETT- ORSZÁG, LITVÁNIA, BELARUSZ, UKRAJNA ÉS MOLDOVA FŐVÁROSAIBAN	475
Kóródi, Márta – Mondok, Anita – Szabó, Attila: THE AWARE- NESS AND ACCEPTANCE OF THE TOURISM BRAND “HEART OF THE HUNGARIAN GREAT PLAIN” AND ITS ATTRACTIONS	485
Lontai-Szilágyi Zsuzsanna – Oláh Natália – Tóth Nikolett Mariana – Gönczy Sándor: KERESLETELEMZÉS A MAGYAR- ORSZÁGRÓL A KÁRPÁTALJAI BEREKVIDÉKRE ÉRKEZŐ TURISTÁK KÖRÉBEN.....	495

Máltesics Péter – Varjas János: AZ INTERAKTÍV TANULÁS ÖSVÉNYEIN. HAZAI ÉS NEMZETKÖZI GEOPAR- KOK OKTATÁSI MEGOLDÁSAI.....	505
Машіка Г. В.: АТРАКЦІЯ ЯК ДОМІНУЮЧА СКЛАДОВА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗА- КАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	515
Mátyás Szabolcs – Tokodi Panna: A TURIZMUSBIZTONSÁG EGYES ÖSSZETEVŐINEK VIZSGÁLATA A VISEG- RÁDI ORSZÁGOKBAN.....	523
Меліх О. О. – Калмикова І. С. – Меліх Т. Г.: НАПРЯМИ ПІД- ВИЩЕННЯ ЗАЙНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ ЧЕРЕЗ СФЕРУ ТУРИЗМУ	533
Mondok, Anita – Szüle, Picabo Heder: ADULTS-ONLY HOTEL – A POTENTIAL SPECIALIZATION FOR SUCCESS?	539
Осінчук А. С.: ПРАВОВИЙ ДИСКУРС ТУРИСТИЧНОЇ ДІ- ЯЛЬНОСТІ	549
Пацюк В. С. – Герасімова С. В.: РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ПРОМИС- ЛОВИХ ОБ'ЄКТІВ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕК- ТИВИ В УКРАЇНІ.....	557
Papp Géza: A KÉZMŰVES TERMÉKEK IRÁNTI KERES- LET KÁRPÁTALJA FESZTIVÁLJAIN	565
Sass Enikő – Berghauer Sándor: HELYZETKÉPAZ EGÁNEDE KÁRPÁTALJAI GAZDASÁGFEJLESZTÉSI PROG- RAM TURIZMUSRA GYAKOROLT HATÁSAIRÓL	575
Sütő László – Baranyi Kinga – Baráz Csaba – Holló Sándor – Homo- ki Erika – Cs. Nagy Ádám – Gasztonyi Éva: A BÜKK-VIDÉK GEOPARK FÖLDTUDOMÁNYI ÉRTÉKEINEK ÉRTÉ- KELÉSE.....	585
Ситник О. І. – Хлевнюк О. Я. – Працьовитий М. М.: НЕПЕВ- НЕ МАЙБУТНЄ ЧИ ПЕРСПЕКТИВА РОЗВИТКУ ГАЙВОРОНСЬКОЇ ВУЗЬКОКОЛІЙКИ.....	595
Смирнов І. Г.: ВОЄННИЙ ТУРИЗМ: ГЕТЬМАН П. КОНА- ШЕВИЧ-САГАЙДАЧНИЙ ЯК ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬ- КИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЛОГІСТ.....	605
Tarpai József: A KÁRPÁTALJAI MAGYAR KÖZÖSSÉG MEG- MARADÁSÁT SZOLGÁLÓ KULTURÁLIS ÉS TURISZ- TIKAI FEJLESZTÉSEK AKTUÁLIS PÉLDÁI	613

Уварова Г. Ш.: ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ГЕОГРАФІЯ І ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ	621
Щука Г. П. – Сокол Т. Г.: МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ТУРИЗМІ: ПОТРЕБИ ТА МОЖЛИВОСТІ	629
<i>Környezeti problémák / Проблеми довкілля / Environmental problems.....</i>	635
Apró Anna: SZEMPONTOK A FÉNYSZENNYEZÉS OKTA- TÁSÁHOZ A TANTERVI SZABÁLYOZÁS VONAT- KOZÁSÁBAN	637
Csoma Zoltán – Háger Krisztián – Csoma Zsuzsanna: A VÉRKE CSATORNA ÜLEDÉKÉNEK NEHÉZFÉM-SZENNYE- ZETTSÉGE	643
Dobó Marianna: A VÁLTOZÁSKEZELÉSI MÓDSZERTAN ALKALMAZÁSÁNAK PROBLEMATIKÁJA A VÉ- DELMI IGAZGATÁS TÉRSÉGI TERVEZÉSÉBEN	651
Hafenschner, Viktória Priscilla – Jankó, Ferenc: ENVIRON- MENTAL CONTROVERSY ON THE GABCIKOVO- NAGYMAROS WATER DAM, THE DANUBE RIVER. THE ASPECTS OF HUNGARIAN SCIENCE	659
Hardi Tamás – Hegyiné Bolla Katalin: A SZUBURBANIZÁ- CIÓ KÖRNYEZETÁTALAKÍTÓ SZEREPE A GYŐRI AGGLOMERÁCIÓBAN	667
Гінзула М. Я. – Смілик О. В. – Тесьолкіна Т. С.: АНАЛІТИ- КА СТРАТЕГІЧНИХ ДОКУМЕНТІВ МЕНЕДЖМЕН- ТУ ВОДНОГО СЕКТОРУ КРАЇН ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ.....	675
Ігнатишин В. В. – Іжак Т. Й. – Ігнатишин М. Б.: МОНІТО- РИНГ ГЕОДИНАМІЧНОГО СТАНУ ЗАКАРПАТСЬ- КОГО ВНУТРІШНЬОГО ПРОГИНУ	683
Ігнатишин В. В. – Вербицький С. Т. – Ігнатишин А. В.: ГЕО- ФІЗИЧНІ ПОЛЯ ТА ЇХ ЗВ'ЯЗОК З ЕКОЛОГІЧНО НЕ- БЕЗПЕЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ НА ЗАКАРПАТТІ.....	691
Kajati, György – Németh, Mercédesz: THE ROLE OF LOCAL PRODUCTS IN EDUCATION AND THE ERASMUS+ PROGRAM	699

Kályko A. – Bászjuk T. – Cselle D. – Hapcsák I.: A POLISSZJAI- ALFÖLD FOLYÓINAK JELENLEGI ÁLLAPOTA ÉS KÖRNYEZETI PROBLÉMÁJA.....	707
Лісовський С. А.: РОЛЬ ГЕОГРАФІЇ У ВПРОВАДЖЕННІ ПРОЦЕДУРИ СЕО ПРИ РОЗРОБЦІ ПЛАНІВ ПРОСТО- РОВОГО РОЗВИТКУ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬ- НИХ ГРОМАД.....	713
Solymos Karolina – Csoma Zoltán: AKÁRPÁTALJAI-ALFÖLD TALAJAI FELVEHETŐ MIKROELEM-TARTALMÁ- NAK ÉS -ELLÁTOTTSÁGÁNAK ÖSSZEHASONLÍ- TÓ VIZSGÁLATA ELTÉRŐ HATÁSMECHANIZMU- SÚ KIVONÓSZEREKBEN.....	723
Vince Tímea – Csoma Zoltán – Molnár D. István – Gönczy Sándor: A FELSZÍNI VIZEK NEHÉZFÉMTARTALMÁNAK VIZSGÁLATA A NAGYMUZSALYI ARANYBÁNYA MEDDŐINEK KÖRNYEZETÉBEN	731

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНИЙ КОНТЕКСТ ОСМИСЛЕННЯ ПЕРЕДУМОВ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ МІСТ

Гукалова І. В.

Інститут географії Національної академії наук України
iryna.gukalova@gmail.com

Abstract

THE HISTORICAL-GEOGRAPHICAL CONTEXT OF UNDERSTANDING
THE BACKGROUND OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINIAN CITIES

Hukalova, Irina

The problems of implementation of modern urban development strategies and the problems of sustainable development of Ukrainian cities are considered in the light of historical retrospective. Some under-researched aspects of the forming an urban environment and urban space development, significant factors of urban development in Ukraine are identified.

Keywords: human geography, urban geography, Ukrainian cities

Важко переоцінити той вплив на життя суспільства, який відіграють процеси міської розбудови, зростання ролі міст і поширення міського способу життя. Через це, особливо актуальним є звернення до деяких важливих аспектів минулого, коли формувались риси, притаманні різним містам України і урбанізації країни загалом.

З історичної точки зору сьогодення євроцентричність поглядів на урбанізацію, а також на тенденції і проблеми, які з нею зв'язані, виправдана лише частково. Дійсно, говорячи про розвиток міст, метрополізацію, ми, насамперед, згадуємо найбільші європейські, американські, потім японські агломераційні утворення і дуже рідко Дубай, Шанхай чи Йоганнесбург, тобто наше бачення розвитку міст є дуже євроцентричним, коли йдеться про цивілізаційний поступ. Це спричинює низку наслідків у трактуванні й осмисленні урбанізації. Насправді більшість міст, які визначатимуть майбутній розвиток суспільства, наразі знаходяться поза межами Європи.

Якщо ж подивитися на повний список найбільших міст світу протягом історії цивілізаційного поступу, то найдавнішим містом вважають місто Ур у Месопотамії, витоки заснування якого сягають 5-го тисячоліття до н.е. Першим найбільшим містом світу, яке залишалося таким з 3100 до 2240 р. до н.е., був Мемфіс, доки він не поступився у чисельності населення іншим містам Близького Сходу (Rosenberg 2019). Навіть у X ст. найбільшим містом світу був Багдад, за деякими джерелами – Кайфен у Китаї. Незважаючи на те, що першими про-

вели перепис римляни, сам Рим, який був мільйонним містом за часів перших римських імператорів, після зникнення Римської імперії переживав тривалий період занепаду і знову досяг свого попереднього розміру лише на межі XVIII–XIX ст. Іншим прикладом може бути Київ: якщо за часів Ярослава Мудрого він належав до числа десяти найбільших міст світу, то після монгольської навали й інших воєн розвивався скоріше як провінційне місто, досягнувши колишнього статусу і розміру лише у середині XIX ст.

З часу виникнення перших міст Європи і світу їх динамічний поступ демонструє, що немає класичних однакових, тим більше лінійних, тенденцій: є злети, падіння, вимушені перерви у розвитку (у зв'язку із війнами, епідеміями тощо). Отже, перша важлива теза полягає у тому, що у кожен історичний період критерії збалансованості розвитку міст є досить різними і залежать від історико-географічного контексту розвитку як країн, так і цілих макрорегіонів.

Другим істотним моментом є те, що у різних куточках світу урбанізація мала свої специфічні риси, але існує ціла низка *якісних* ознак, притаманних всім містам, яка мала б бути позначена і врахована у сучасних дослідженнях їх розвитку. Кількісні ознаки виділення міст серед інших поселень ніколи не були вирішальними, тим більше, що критерії-ознаки набуття статусу міста за людністю були різними у різні часи і різних місцевостях. З часів Середньовіччя це мало місце і в Європі, де містом вважалося і поселення з 2 тис. мешканців, і поселення з 20 тис. жителів. Причому чим більшою була зосередженість міст і міського населення, тим вищим був поріг людності міста в тій чи іншій країні. У Східній Європі було також чимало промислових селищ, які після промислового перевороту формально тривалий час залишалися саме селищами, а не містами. Наприклад, Донецьк, колишня Юзівка, який був заснований валлійським підприємцем Дж. Юзом у 1869 р.: статус міста він отримав лише у 1917 р., хоча людність та індустріальна могутність даного поселення були досить потужними в кінці XIX – на початку XX ст. З іншого боку, згідно із законом переходу кількості в якість, певний поріг людності і створює ті самі інші умови та способи життя людей.

Як відомо, у Центральній та Східній Європі тривалий час найбільш оптимальною виявилася організаційна модель міської громади на засадах Магдебурзького права. Частина давньоукраїнських поселень, які виконували (або могли виконувати) функції міст, пе-

рейшли на це право ще у XIV–XV ст. Українським містам Магдебурзьке право надавалося привілеями та грамотами, якими верховна влада надавала або дарувала їм право на самоуправління. Отже, для розуміння феномену саме європейського міста слід починати від міста середньовічного. Не тільки в сенсі хронології, а з точки зору започаткування концепції громадянського суспільства, яка передбачала існування самоуправління, існування добровільних об'єднань громадян, університетів, церковних братств, що утворювали місця типово міського дискурсу.

Автор соціальної історії Російської імперії Б. Міронов дав таке визначення міста: місто вважається містом, якщо більшість його населення так думає, вважає, що воно живе в місті, а не в селі (Mironov–Eklof 2000). Він підкреслює, що суб'єктивні відчуття завжди мали і досі мають величезне значення, адже місто породжує *іншу якість життя* або принаймні створює відчуття чогось якісно нового. З цього випливає ще один важливий висновок – якість (умови і спосіб життя населення) у містах і сільській місцевості є відмінними і мають бути по-різному осмислені й опрацьовані. Це однаково актуально для всіх поселень світу.

Безпосередньо вік міста також є дуже важливою ознакою, адже ним визначаються сформованість планувальної структури поселення, ідентичність мешканців та їх відповідальність за власний «дім» і багато інших аспектів життя. Наприклад, міста Східної України є значно молодшими за міста Старої Європи, більшість їх постала тільки з кінця XVIII ст. (Покляцький 2016). Упродовж одного-двох століть українські міста виникли на традиційно сільській території, де вони ніколи перед тим не існували або існували дуже давно. На відміну від Західної Європи, міста в Україні виникали не тільки як центри розвитку видобувної чи іншої промисловості, але були засновані з воєнних чи суто адміністративних потреб. Так було закладено Одесу і деякі інші міста. Виходить, що у XVIII–XIX ст. урбанізація на Сході Європи, у т.ч. в Україні, була набагато менше пов'язана з індустріалізацією, ніж у Західній Європі.

Переломним етапом української урбанізації став радянський період формування і розвитку міст, творення нового поняття соціалістичного міста з усіма притаманними йому атрибутами. Роки масштабної індустріалізації (1930-ті рр.) у Радянському Союзі стали першим моментом в історії Східної Європи, коли урбанізація реаль-

но і жорстко була пов'язана з індустріалізацією. В ці роки виникло багато міст, за декілька десятиліть відбулося різке зростання міського населення. Обслуговування величезних підприємств потребувало робочих рук, масовою стала міграція населення до міст. Попри розбудову виробничої і транспортної інфраструктури, міська соціальна інфраструктура значно відставала від зростаючих потреб населення, міський стиль життя мав зовсім інші риси, ніж він мав у західних країнах, публічного простору і умов творення публічної відповідальності за простір проживання не існувало. Західні вчені кажуть про те, що соціалістична ідея всіляко підтримувала ідеї урбанізму, але на практиці вона була антиміською, бо середовище проживання не сприяло формуванню міських спільнот (Cities After Socialism 2011). Радянські міста творили великі простори, «візитівкою» міст були величезні «спальні» райони, промислові зони, але майже не було публічних просторів – місць, які роблять міських мешканців громадянами, жителями міста. Модернізація, яка насправді була масштабною та інтенсивною за радянських часів, тим не менш, не змогла відтворити того духу культурного піднесення, творчості та громадської небайдужості, що визначало західноєвропейське бачення міського розвитку. Винятком в Україні стали деякі західноукраїнські міста, зокрема Львів, який з «габсбурзьких» часів зміг зберегти і відтворити свій особливий дух і публічний простір, завдяки своєчасності і потужності інвестування у міські інфраструктури – прокладання трамваю, освітлення, створення «осередків» креативності – починаючи від відомих кав'ярень і закінчуючи відомими установами культури. Львів тривалий час мав самоуправління, а Галичина мала автономію, отже велика частина податків, які сходилися до Львова, могли поповнювати міський бюджет і використовуватися на потреби міста, що і відбувалося. І на сьогоднішній день збереження і зміцнення самобутності Львова на основі ефективного використання його історичної та культурної спадщини повинні слугувати підвищенню його конкурентоспроможності та формуванню кращих умов для життя і можливостей розвитку його мешканців (Бартосєвич–Щеглюк 2014).

Такі приклади дозволяють сформулювати ще одну важливу тезу: культурні основи урбанізації, які в свою чергу формують якість населення, є одними зі знакових факторів розвитку українських міст. Масштабність урбанізаційних проектів ще за часів радянської урбанізації, особливо на Сході України, дещо залишала без уваги людей,

які були і творцями, і свідками масштабних змін і масово пристосовувалися до них. Незважаючи на подібність проектів забудови, архітектури, міста не розглядаються як однаково значимі центри урбанізації світу і України. Скоріше це поселення, які, виходячи з історико-географічної специфіки розвитку, мають різні передумови формування засад міської громади, публічності, інклюзивності – всього того, що у постіндустріальну добу стає атрибутами сучасного інтегрованого міського розвитку.

На сьогодні міський простір стає територією творчого розвитку культури, освіти, науки, інформаційних технологій – багатофункціональним креативним майданчиком, що дозволяє акумулювати на своїй території різноманітні культурні, бізнес, релакс і робочі майданчики, культивує різноманіття комунікативних практик і культурних патернів, що забезпечує концентрацію креативних процесів і щільність комунікації між їх учасниками, при якій виникає синергетичний ефект» (Семененко 2003). Доступність, безпека, поліфункціональність, полікультурність міського простору – всі ці ознаки присутні у сучасних концепціях розвитку міст. Міський розвиток є вагомим складовим елементом спільної європейської політики підвищення конкурентоспроможності розвитку території в умовах демографічних, соціально-економічних, культурних та екологічних викликів, тому політика ЄС на програмний період 2014–2020 рр. спрямована на всебічну підтримку міського розвитку країн учасниць. Зокрема, кожна держава-член ЄС мінімум 5% коштів, виділених через систему Європейського фонду регіонального розвитку, має скеровувати на потреби збалансованого міського розвитку (Метрополійні функції великих міст України 2016).

Стає очевидним, що і сучасним українським містам, виходячи з історичної ретроспективи, потрібно змінювати погляд на організацію розвитку міського середовища і шляхів активного конструювання моделей його успішного розвитку. Людина і місто, в своєму класичному розумінні, були співрозмірними. Водночас, яким має бути місто сьогодні в плані його людинорозмірності? Разом з поступовою втратою сакрального витоку народження і розвитку міста, останнє тепер змушене себе зовсім по-іншому структурувати. До того ж, місто стає тим простором повсякденності, в якому кожен житель «вимірює» і будує свій його образ. Міст у місті насправді може бути досить багато – стільки, скільки існує траєкторій його освоєння, формування і присвоєння людиною (Смирнов 2019). Ставлення до міста як до складно-

го просторового феномену, який існує у великому часі культури, дає можливість його мешканцям формувати і позитивно переживати свою власну ідентичність, яка формується в контексті унікальної історії.

Ця унікальність історичного розвитку дозволяє висунути тезу про те, що територія і простір міста – це зовсім не тотожні поняття. Важливим структурним елементом міста, окремих його районів може бути об'єкт (територія), фізично віддалені від нього, але яка має символічне і впливове значення. Прикладом такого об'єкту може бути гора Арарат, яка присутня у культурному просторі Єревану, але територіально не належна ані самому місту, ані навіть Вірменії. У простір Русанівки – відомого району м. Києва, повністю побудованому на намитих пісках – обов'язково входить вид з вікна на Києво-Печерську Лавру: саме цей вид в наші дні «продається» разом із квартирами у будинках на Русанівській набережній, збільшуючи чи зменшуючи їх вартість. Проста картинка з вікна – але і вона стає дуже відчутним ресурсом сприйняття міста.

Дослідження науковців підтверджують, що більшість українських міст наразі перебувають у перехідному стані з точки зору збалансованості розвитку їх міського середовища, міської громади, в якості економічних і культурних центрів тощо, хоча кожне з них має свій потенціал для позитивних змін у цьому напрямі. Одночасно просторові зміни неможливо осмислити простим копіюванням західних теорій просторового розвитку, адже українські міста будувалися у своїх традиціях планування. Навіть у радянських моделях міста були неабиякі імпульси в напрямку збалансованого розвитку – доступність житла, справедливий розподіл суспільних благ, пріоритет громадського транспорту, інтеграція соціальної інфраструктури в житлові квартали, розвиток зелених зон, громадських просторів тощо. Але через те, що місто було опорою, насамперед індустріалізації, воно дуже швидко перестало відповідати культурним запитам суспільства. Естетики урбанізму, як такої, не було, не було і залучення громади до прийняття рішень, не було широких обговорень міської забудови і т.д. А саме це є чи не основною ознакою інклюзивного збалансованого міського поступу зараз. Сприятлива екологічна ситуація, збережені традиції та історико-культурна спадщина, що є відображенням ідентичності певних міських спільнот, гарантом збереження «духу місця» і продовження власної історії – ці складові є запорукою збалансованого розвитку міст і підвищення якості життя містян.

Література

- Бартосевич Б. – Щеглюк С. 2014: Особливості метрополізації в Польщі та Україні (на прикладі Лодзі та Львова). Геополитика и экогеодинамика регионов. № 2. 316–321.
- Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації. 2016: монографія / НАН України. Державна установа «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М.І. Мельник. Львів. 552 с.
- Покляцький С. 2016: Умови життя населення великих міст України: суспільно-географічне дослідження. Київ, Наукова думка. 184 с.
- Семененко П. С. 2003: Социокультурное пространство как объект анализа / П. С. Семененко // ПОЛИС. №1. 5–23.
- Смирнов С. А. 2019: Человекоразмерность города // ПРАЭНМА. Проблемы визуальной семиотики. №2 (20). 13–32.
- Cities After Socialism: Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies / Ed. by Gregory Andrusz, Michael Harloe and Ivan Szelenyi. – Blackwell Publishers Ltd., 2011, 356 p.
- Mironov, Boris N. – Eklof, Ben 2000: The Social History of Imperial Russia, 1700–1917. Vol. 1 (Boulder: Westview Press, 2000), p. 282.
- Rosenberg M. 2019: Largest Cities Throughout History. ThoughtCo, Nov. 4, 2019, [thoughtco.com/largest-cities-throughout-history-4068071](https://www.thoughtco.com/largest-cities-throughout-history-4068071)

Т– 32 Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями. Збірник наукових робіт Міжнародної наукової географічної конференції «Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями», Берегове, 26–27 березня 2020 року. Том 1 / Редакційна колегія: Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський, Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца, Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп, Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван – Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2020. – 384 с. (угорською, українською та англійською мовою)

ISBN 978-617-7868-12-4

ISBN 978-617-7868-13-1 (Т. 1)

Двотомний збірник містить матеріали доповідей міжнародної наукової географічної конференції «Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями», яка мала відбутися 26–27 березня 2020 року в Закарпатському угорському інституті ім. Ф. Ракоці ІІ (м. Берегове), однак через епідемію коронавірусу та запровадження карантину була відкладена.

УДК: 911.3(4-11)(4-191.2)

Наукове видання

**СОЦІАЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ
В СХІДНО-ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ: ПРОБЛЕМИ,
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ**

Міжнародна наукова географічна конференція
Берегове, 26–27 березня 2020 року

Збірник наукових робіт

Том 1

2020 р.

Редакційна колегія:

*Олександр Бергхауер, Лорант-Дейнеш Давід, Мирослав Дністрянський,
Дюло Фодор, Лівія Гергей, Шандор Генці, Тібор Іжак, Андрій Моца,
Стефан Молнар Д., Йосип Молнар, Тібор Нодь, Наталія Олаг, Гейзо Папп,
Еники Шаш, Галина Щука, Атілла Товт, Тімео Вінце, Ольга Вірван*

Технічне редагування:

Олександр Добош

Верстка:

Вікторія Товтін, Мелінда Орбан, Олександр Добош

Коректура:

Беатрікс Пустой-Тарці, Едіна Шін, Олександр Кордонець, Томаш Врабель

Обкладинка:

Стефан Молнар Д.

Відповідальні за випуск:

Гльдіко Орос, Олександр Добош

Видавництво та поліграфічні послуги: ТОВ «РІК-У»

вул. Гагаріна 36, м. Ужгород, 88 000. Електронна пошта: print@rik.com.ua

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 28.07.2020. Шрифт «Times New Roman».
Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Ум. друк. арк. 31,0. Формат 70х100/16.
Замовл. №1861/1. Тираж 300.